DOI.01.02.03
Quarterly Journal of Institutional Progress and Development
Vol. 1, No. 2, Summer 2025, 49-73

Designing a Model of University of Technology at the Level of the Islamic Revolution from Imam Khamenei's point of view

Seyed Asghar Jafari
Associate Professor, Department of Management, Malek Ashtar University of Technology, Tehran, Iran
Jafari1647@yahoo.com

Date of Received: 2024/10/06 **Date of Acceptance**: 2025/03/27

Abstract

One of the most important concerns in Iran's Islamic revolution is that the higher education system of Iranian society should be guided and managed according to Islamic principles and values. In this regard, the university can take steps in the formation of Islamic civilization by educating committed and revolutionary scientists. Because, the mission of the university in Iran is not limited only to inside the country. They have an important mission in guiding and leading the world. Therefore, committed professionals should be trained to become role models in the scientific and technological field for nations, especially Muslims. The aim of the current research is to present the model of the University of Technology in the level of the Islamic Revolution. The main question is: what are the components of University of Technology at the Level of the Islamic Revolution from Imam Khamenei's point of view. This research is qualitative in terms of its practical purpose and its nature, and descriptive-exploratory in terms of information gathering method. The analytical content of this research was given to a number of experts using the snowball method and the theoretical

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

adequacy of the data, and after the review, it was finally approved. The results of the research show that the final model of moving towards a university of technology at the level of the Islamic Revolution consists of five axes of value foundations, infrastructure, processes, results and ultimate goal and 14 components that can be used as a model in the scientific and technological field in the world.

Keywords: University, Industry, Islamic Revolution, Education, Research.

انجمن علمی توسعه نهادی ایران
پیشرفت و توسعه نهادی
۵
سال پانزدهم، شماره دوم
تابستان ۱۴۰۴

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

DOI.01.02.03
فصلنامه پیشرفت و توسعه نهادی
دوره اول، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۴
صص ۷۳ - ۴۹

طراحی الگوی دانشگاه صنعتی تراز انقلاب اسلامی مبتنی بر دیدگاه امام خامنه‌ای(مدظله‌العالی)

سیداصغر جعفری
دانشیار گروه مدیریت دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران Jafari1647@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۰۷

چکیده

یکی از مهم‌ترین دغدغه در انقلاب اسلامی ایران آن است که نظام آموزش عالی جامعه ایرانی، بایستی متناسب با مبانی و ارزش‌های اسلامی هدایت و اداره شود تا با تربیت متفکران و دانشمندان، منطبق بر آن مبانی و ارزش‌ها، جامعه ایرانی را به سوی پیشرفت و تشکیل تمدن اسلامی رهنمون سازند. زیرا، ماموریت و رسالت دانشگاه و دانشگاهیان در ایران، تنها به داخل کشور محدود نیست، بلکه آنان رسالت عظیمی در هدایت و راهبری جهانی دارند، به همین دلیل، می‌بایست متخصصان متعهدی پرورش و تربیت شوند تا الگو و پیشرو در حوزه علمی و فناورانه برای ملت‌ها به ویژه امت اسلامی شوند. پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی دانشگاه صنعتی مبتنی بر معیارهای انقلاب اسلامی به این پرسش اصلی پاسخ خواهد داد که از دیدگاه امام خامنه‌ای(مدظله العالی) الگوی دانشگاه صنعتی در تراز انقلاب اسلامی چگونه است؟ این پژوهش از نظر هدف، کاربردی است و به لحاظ ماهیت کیفی و به لحاظ روش گردآوری اطلاعات، توصیفی- اکتشافی است. محتوای تحلیلی این پژوهش در اختیار تعدادی از خبرگان و اساتید به روش گلوله برفی و کفایت نظری داده‌ها قرار گرفت و پس از بررسی‌ها به تایید نهایی رسید. نتایج تحقیق نشان می‌دهد الگوی نهایی حرکت به سمت دانشگاه صنعتی تراز انقلاب اسلامی مشتمل بر پنج بُعد «مبانی ارزشی»؛ «زیرساخت‌ها»؛ «فرآیندها»؛ «نتایج» و «هدف غایی» و ۱۴ مولفه است که می‌تواند به عنوان یک دانشگاه معیار، الگو و پیشرو در حوزه علمی و فناورانه در عرصه جهانی به ویژه برای امت اسلامی معرفی شود.

واژه‌های کلیدی: دانشگاه، صنعتی، انقلاب اسلامی، آموزش، پژوهش.

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

۱- مقدمه

به طور کلی، دانایی موتور اصلی رشد و ایجاد ثروت در دنیای امروز است و بیش از عوامل سنتی، نظیر کار و سرمایه، در توسعه ملی نقش دارد. تنها در صورت درونی شدن علم، فناوری و مجموعه‌ای از دانایی‌ها است که می‌توان به جایگاه مناسبی در صحنه بین‌المللی دست یافت و قدرت رقابت را برای ورود به بازارهای جدید افزایش داد. در کشورهای در حال توسعه که نهادهای علمی زیادی خارج از دانشگاه وجود ندارد، دانشگاه مهم‌ترین محور علمی و عملاً مهم‌ترین پایگاه رشد علم است. همچنین دانشگاه‌ها اصلی‌ترین موسساتی هستند که در نیروی کار، ظرفیت سرمـایه دانش ایجـاد می‌کنند، می‌توانند اقتصاد دانش پایه را حمایت کنند و در زمینه زایش دانش نو و انتقال تکنولوژی فعالیت کنند. جوامع به گونه‌ای تغییر شکل داده‌اند که دانش‌ها به سرعت گسترش یافته و به عنوان موتوری برای توسعه عمل می‌کنند. بنابراین موسسات آموزش عالی نقش مهمی در توسعه و تقسیم معلومات دارند(روشن، ۱۴۰۲). اصولا محرك اصلی در توسعه جامعه، دانش‌های نوین، ایده‌های تازه و آرمان‌های جدید است و آموزش عالی، منبع تولید دانش، ایده‌های نو و رشد و پویایی به شمار می‌رود(خسروی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۲۸). بنابراین، سازمان‌های آموزشی با توجه به نقش خطیر خود در زمینه تعلیم وتربیت نسل‌های آینده، نیازمند نگرش و توجه جدی به آینده نه تنها به منظور آمادگی برای بهره‌گیری از امکانات جدید، بلکه تلاش در زمینه ساختن آینده مطلوب هستند(همتیان مهدی زاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۶).

ارتقای هر جامعه‌ای در گروی تلاش مؤثر نخبگان و فرهیختگان بصیر و آگاهی است که عمدتاً حاصل و ثمرة تربیت نظام‌های دانشگاهی هستند. اکثر قریب به اتفاق مدیران اجرایی، نخبگان و فرهیختگان در مناصب سیاسی، علمی، صنعتی و اقتصادی را دانش آموختگان دانشگاه‌ها تشکیل می‌دهند. دانشگاه ها در تولید، انتقال و نشر علم و فناوری، نیز نقشی اساسی ایفا می کنند. اثر بلندمدتی را که دانشگاه بر فرهنگ، سبک زندگی جامعه و حتی جهت گیری‌های اساسی کشور ایجاد می کنند نیز نباید ازنظر دور داشت. حفظ مزیت‌های فرهنگی و نیز نوآوری در حوزة دستاوردهای انسانی و احیای تمدنی نیز بر عهده دانشگاه است(نجاران طوسی و دیگران، ۱۳۹۶). نقش دانشگاه، تنها تعامل و پیوند با دیگر اقشار و نهادهای اجتماعی نبوده و نیست. در این سطح از ارتباط، تمامی مؤسسات و گروه‌های اجتماعی سهیم هستند و چونان حلقه‌ای درهم تنیده، در سمت و سوی زندگی جمعی مؤثرند. تمایز دانشگاه در این بوده و هست که این نهاد از یک سو، ساخت و پرورش نیروهای ویژه‌ی کشور را بر عهده دارد و برگزیدگان و مؤثران زندگی اجتماعی را می پرورد و مراکز حساس را در اختیار ایشان قرار می‌دهد؛ از سوی دیگر، به

انجمن علمی توسعه نهادی ایران
پیشرفت و توسعه نهادی ۵۲
سال پانزدهم، شماره دوم
تابستان ۱۴۰۴

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

عنوان کانون اصلی علم و پژوهش، جایگاه جامعه را در منظومه‌ی جهانی تعیین و تعریف می‌کند و ارتقاء و توسعه‌ی ملی را جهت می‌بخشد(شفقت و جعفری، ۱۳۹۹، ۱۰۴).

دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی هر جامعه، معرف بالاترین سطح از تفکر و علم آن جامعه محسوب می‌شوند و اصول جهان بینی و نظام اعتقادی و ارزشی جامعه را در خود متجلی می‌سازند و با تربیت متفکران و دانشمندان و مدیران آینده، در جهت تحقق بخشیدن به حرکت‌های گوناگون فکری، اعتقادی، فرهنگی و سیاسی جامعه نقش آفرینی می‌کنند. دانشگاه‌های جهان، افزون بر اشتراکاتی که به اعتبار دانشگاه بودن با یکدیگر دارند؛ به اعتبار تعلق به جوامعی با بینش‌ها و ارزش‌های گوناگون، دارای ویژگی‌هایی هستند که آنها را از هم متمایز می‌کند. جامعه ایرانی که در انقلاب خود با رویکرد الهی، جهان بینی اسلامی را مبنای شئون گوناگون زندگی خود قرار داد، خواهان آن است که آموزش عالی متناسب با مبانی و ارزش‌های اسلامی داشته باشد تا با تربیت متفکران و مدیران بر وفق آن مبانی و معیارها، به ترویج و تعمیم آنها در جامعه اسلامی مبادرت ورزد(سند دانشگاه اسلامی، ۱۳۹۲). در ایران اسلامی، ماموریت و رسالت دانشگاه و دانشگاهیان تنها به داخل کشور محدود نیست، بلکه آنان رسالت عظیمی در هدایت و راهبری جهان اسلام و مستضعفان دارند، به همین دلیل، می‌بایست متخصصان متعهدی پرورش و تربیت شوند تا بتوانند معادلات و مناسبات استکباری و چارچوب سیاست‌های ناعادلانه جهانی حاکم بر ملت‌ها را در هم بشکنند؛ و از سوی دیگر با توجه به نقش عنصر "علم و آگاهی" در مناسبات فعلی و آینده جهان، دانشگاه و دانشگاهیان باید بتوانند هماهنگ با پیشرفت‌های علمی و فناورانه در مسیر پیشرفت و ترقی گام بر دارند. از این رو، پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی دانشگاه صنعتی مبتنی بر معیارهای انقلاب اسلامی به این پرسش اصلی پاسخ خواهد داد که از دیدگاه امام خامنه‌ای(مدظله العالی) الگوی دانشگاه صنعتی در تراز انقلاب اسلامی چگونه است؟

۲. پیشینهٔ پژوهش

تاکنون در خصوص الگوی دانشگاه صنعتی در تراز انقلاب اسلامی کار تحقیقی صورت نگرفته است؛ اما پژوهش‌هایی در باره موضوع دانشگاه تراز انقلاب اسلامی انجام شده است که برخی از آنها بشرح زیر است.

(۱) حاجی پور و بهادران شیروان (۱۳۹۱)، در مقاله شایستگی‌های محوری دانشگاه مطلوب با تاکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری بیان کردند هدف مقاله بررسی «دانشگاه مطلوب در نظام اسلامی» در

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

سه بعد «استاد»، «دانشجو» و «فضای حاکم بر آن» به عنوان سه مولفه اصلی تحقق اقتدار علمی یک کشور است وبرای تبیین این مهم در قالب بیانیه ماموریت دانشگاه مطلوب جمهوری اسلامی ایران، بیانات مقام معظم رهبری را در جایگاه ولی فقیه و سیاست‌گذار کلان کشور طی دوره بیست ساله رهبری ایشان به عنوان مبنا برگزیده است. یافته ها نشانگر آن است که در سه حوزه مربوط به سوالات اصلی تحقیق پیرامون شایستگی‌های محوری دانشگاه مطلوب در اندیشه‌های مقام معظم رهبری؛ یعنی دانشجو، استاد و فضای دانشگاهی، نهایتا تمامی کدها ما را به سه رکن ریشه‌ای دانشگاه مطلوب در نظامی اسلامی رهنمون می‌سازد که عبارت است از: فضیلت، علم وبصیرت. بر این اساس، شایستگی‌های محوری که سبب تمایز دانشگاه اسلامی با دیگر دانشگاه‌هاست، عبارتند از: جهاد علمی و عملی، تهذیب، معنویت و تربیت صحیح، بصیرت افزایی، حضور با انضباط در صحنه‌های نظام، نقش آفرینی در سازندگی آینده آن.

(۲) کشتکار و نوروزی (۱۳۹۵)، در مقاله الگوی مفهومی دانشگاه اسلامی از منظر مقام معظم رهبری بیان کردند اقتدار و مرجعیت علمی جمهوری اسلامی ایران، جز در پناه به وجود آمدن نهادهای اسلامی و برخاسته از دغدغه‌های انقلاب اسلامی محقق نمی‌شود. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد مدل نهایی حرکت به سمت دانشگاه اسلامی مشتمل بر سه محور «دانشجوی انقلابی»، «استاد متقی و عالم» و «اهداف انقلاب اسلامی» است که در بستر هم‌افزا و تکاملی اهداف، چشم‌انداز و رسالت دانشگاه ارائه گردید.

(۳) نجاران طوسی، حامد و همکاران(۱۳۹۶)، در مقاله الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی بیان کردند از ابتدای شروع نهضت اسلامی در ایران، مسئله دانشگاه و ساختن نظام مطلوب دانشگاهی یکی از اولین و مهم‌ترین دغدغه‌ها بوده است. با مراجعة بی واسطه به آرا و اندیشه‌های رهبران انقلاب اسلامی، می‌توان الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی و ویژگی و کارکردهای آن را تعریف کرد؛ بدین منظور بیانات، پیام‌ها و تدابیر امام خمینی(ره) از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۶۸ و امام خامنه‌ای(دام ظله) از خرداد ۱۳۶۸ تا خرداد ۱۳۹۶، انتخاب، مطالعه و بررسی شد و با استفاده از روش کیفی «تحلیل مضمون»، الگویی جامع شامل ۴۳۳۵ مضمون اولیه (شناسه) مورد شناسایی قرار گرفت که در قالب ۳۲۸ مضمون سازماندهنده (شاخص) ترکیب گردید. این مضمون‌ها پس از دسته بندی در سطوح مختلف در نهایت در ۱۷ مضمون فراگیر (مؤلفه) در پنج بُعد «پیامدها»، «نتایج»، «خروجی‌ها»، «فرایندها» و «سرمایه‌ها و زیرساخت‌ها» ساماندهی شد و الگوی نهایی به دست آمد.

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

۳. مبانی نظری پژوهش

۳-۱. مفهوم شناسی

از آنجایی که نخستین گام در مطالعه هر پدیده، تبیین مفهومی آن است، از این رو، ابتدا مفاهیم مورد نظر پژوهش تبیین می‌شود.

۳-۱-۱. مفهوم دانشگاه

دانشگاه در فرهنگ لغت فارسی به معنای محل دانش وجای علم و در اصطلاح موسسه‌ای که تعلیم درجات عالیه علوم و فنون و ادبیات و فلسفه و هنر کند(لغت‌نامه دهخدا). دانشگاه مکانی برای خردورزی است که در آن اندیشه‌های نو پرورانده می‌شود، یافته‌های نو تأیید و تکمیل شده و خطاها و ناراستی‌ها در برخورد اندیشه‌ها آشکار و زدوده می‌شود(آرش، ۱۴۰۰). بنابراین، دانشگاه مبدا و منشا تفکر و اندیشه، محل تولید و انتقال علم و دانش و نیز مکانی برای یادگیری است.

۳-۱-۲. مفهوم انقلاب

مفهوم «انقلاب» که در زبان عربی «ثوره» و در انگلیسی « رِوُلوشِن(Revolution) » می‌باشد، به معنای دگرگونی، تحول و تغییر، هیجان و عصیان آمده است(آرنت، ۱۳۷۷: ۳۶). این واژه در آغاز از اصطلاحات علم اخترشناسی بود که برای حرکت ستارگان و خورشید به‌کار می‌رفت؛ اما امروزه هرچند برای خیزش‌های شدید و ناگهانی در مسائلی مانند انقلاب صنعتی، سیاسی، علمی و فرهنگی کاربرد دارد، ولی بیشتر به تغییر اساسی و عمیق در زیرساخت‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه و تغییر نظام حاکم گفته می‌شود(آشوری، ۱۳۸۶: ۴۷). استاد شهید مرتضی مطهری در تعریف این واژه میگوید: «انقلاب عبارت است از طغیان و عصیانی که مردمی علیه نظام حاکم موجود براي ایجاد وضع و نظمي مطلوب انجام میدهند»(مطهری، ۱۳۸۷: ۵۹).

۳-۱-۳. مفهوم انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی ایران در شمار انقلاب‌های اجتماعی است و این واژه، اصطلاحی برای قیام ملت ایران علیه رژیم پهلوی به رهبری امام‌خمینی(ره) است که از سویی سبب تغییر در اساس و نوع حکومت شد و از سوی دیگر، در ایدئولوژی غالب و رسمی کشور و خط مشی‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در ابعاد داخلی و خارجی دگرگونی ایجاد کرد(جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۴: ۲۲). به عبارت دیگر، «انقلاب اسلامی عبارت است از حرکت امّت مسلمان در جهت تغییر نظام غیر اسلامی موجود و جایگزین نمودن یک نظام جامع و کامل اسلامی به‌جای آن؛ همچنین تلاش برای اجرای مقررات، قوانین و برنامه‌های

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

اسلامی در کلیه شؤون زندگی خویش (یعنی امت)»(صدیقی، ۱۳۷۹: ۴۹).

انقلاب اسلامی خصوصیات منحصر به فردی دارد که آن را از دیگر انقلاب‌های جهان ممتاز می‌سازد و مفهوم جدیدی از انقلاب به دست می‌دهد. برخی از این خصوصیات عبارتند از: ۱-برخورداری از پشتوانه عظیم فلسفه و فقه و معارف شیعه در طول هزار سال، ۲ ـ انقلاب اجتماعی همه جانبه همراه با تحول بنیادین در زندگی انسان‌ها، ۳ ـ استواری بر پایه فرهنگ و اعتقاد و ایمان در مراحل اوج گیری و سازندگی انقلاب، ۴ـ بهره مندی از رویکرد ارزشی و هدف‌گیری اصلاح مفاسد جهانی و بشری، ۵ ـ حاکم سازی فرهنگ توحیدی به جای فرهنگ الحادی و استبدادی، ۶ ـ شکل‌گیری بر مبنای نظم و انضباط انقلابی(شفیعی، ۱۳۸۵: ۷).

۳-۱-۴. مفهوم دانشگاه تراز انقلاب اسلامی

وقتی مفهومی در تراز انقلاب اسلامی سخن به میان می‌آید در واقع، بیانگر آن است که آن مفهوم از بطن انقلاب اسلامی ایران برآمده و به دنبال تحقق آن مفهوم بر اساس ارزش‌ها و اصول اسلامی و ایرانی است. این مفهوم تلاش می‌کند تا با بهره‌گیری از آموزه‌های اسلامی و توجه به مقتضیات فرهنگی و اجتماعی ایران، الگوی جدیدی از موضوع را به جامعه عرضه کند که بتواند در پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی مؤثر واقع شود(گندمی و سواری، ۱۴۰۳: ۱۳). از این رو، دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، دانشگاهی است که پسندیده، مورد نظر و دلخواه انقلاب اسلامی بوده و دارای تصویری روشن از آینده برای تحقق اهداف و کسب موفقیت متناسب با ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی است. بر این اساس، دانشگاه صنعتی در تراز انقلاب اسلامی دانشگاهی است که:« پیشگام در عرصه تولید دانش و پیشتاز در گسترش مرزهای علوم و فناوری و توانمندساز امت اسلامی در توسعه فناوری‌های نوآورانه پیشرفته راهبردی و قدرت آفرین و دارای اساتید عالم، متدین و تربیت‌یافته در مکتب اسلام و انقلاب، مسئولیت‌پذیر در عرصه‌های گوناگون سیاسی و اجتماعی با قابلیت تربیت متخصصانی متعهد و انقلابی».

۳-۲. کارکرد دانشگاه‌ها

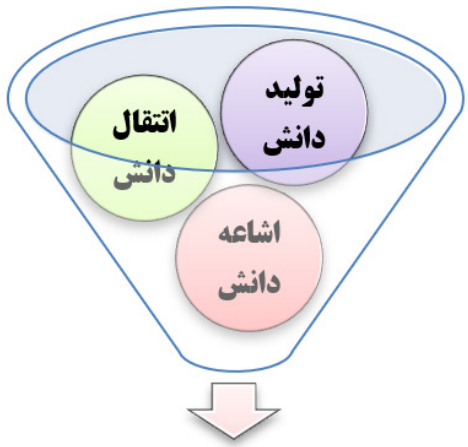
در مورد نقش و کارکردهای مثبت نهاد دانشگاه و آموزش عالی در رشد و توسعه پایدار جوامع انسانی در ابعاد گوناگون اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و آموزشی هیچ تردیدی وجود ندارد. در واقع، مجموعه‌ای از شواهد علمی و پژوهشی مؤید این واقعیت است که آموزش عالی می‌تواند بسترهای الزم برای ارتقای زیست فردی و تعالی اجتماعی هر جامعه‌ای را فراهم کند. چراکه دانشگاه به عنوان یکی از

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

زیرساخت‌های مهم نظام آموزشی هر کشور به انجام کارکردهای اساسی پرداخته و دولت‌ها همواره برای اثربخشی این مراکز به ترسیم آرمان‌ها و تعیین جهت‌گیری‌های متنوع برای آن پرداخته‌اند(امینی، ۱۴۰۱: ۶۰). در جوامع غربی، آموزشِ دانش موجود بخشی از اهداف یا وظایف دانشگاه بود نه همه‌ی آن. پیشبرد علوم و فناوری هدف بنیادی‌تری بود که آموزش دانش موجود را در بر می‌گرفت(منصوری، ۱۳۸۰: ۱۶).

۳-۲-۱- کارکرد دانشگاه از نظر یونسکو

در نگاه سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو)، امروزه مجموعه‌هاي دانشگاهي یا نظام آموزش عالي داراى سه کارکرد اصلي به شرح زیر هستند که در شکل ۱ به نمایش در آمده است.

شکل ۱: کارکرد دانشگاه از نظر یونسکو(منبع: اجتهادي،۱۳۷۷)

(۱) تولید دانش (پژوهش)

به نظر بسیاری از صاحب‌نظران، تولید دانش (پژوهش) مهم‌ترین کارکرد نظام آموزش عالی در جوامع است و مراکز تولید دانش، دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی هستند. بر این اساس، برخی معتقدند پژوهش (تولید دانش)، نسبت به سایر وظایف آموزش عالی، نقش زیربنایی دارد و دیگر رسالت‌های آموزش عالی بدون آن حیات و تداوم نخواهد داشت. در واقع، بر اساس این نگرش، دو کارکرد دیگر دانشگاه یعنی " آموزش" و "خدمات" وقتی درست تحقق می‌یابند که در بطن خود، با تحقیق و پژوهش همراه باشند. بر این اساس، پژوهش‌هایی که در دانشگاه‌ها صورت می‌گیرد، همواره چشمهٔ اصلی تولید علم، روح آموزش و نوآوری‌ها و مهارت‌های نو هستند.

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

خلق و ایجاد دانش نو، ضامن پویایی دانشگاه است و خلاقیت و تولید علمی، مستلزم ارتقا و اعتلای روحیهٔ تحقیق و پژوهش در نظام آموزشی دانشگاه است و نهایتاً تحقق این امر می‌تواند دانشگاه را در پاسخ دادن به نیازهای روز جامعه و حل مشکلات بنیادی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه مساعدت نماید.

(۲) انتقال دانش (آموزش)

دومین کارکرد اصلی آموزش عالی، انتقال دانش تولید شده به نسل‌های جوان به منظور: الف) تربیت دانش آموختگان فرهیخته؛ ب) تربیت نیروی انسانی متخصص برای جامعه است.

دانشگاه‌ها با تربیت دانش آموختگان فرهیخته عامل اصلی پیدایش و شکل‌گیری اندیشه‌ها و جهان بینی‌های نو و نهضت‌های فلسفی و اجتماعی و نیز مکانی مناسب برای تضارب افکار هستند. آموزش و تربیت نیروهای انسانی کیفی، یکی از رسالت‌های اصلی مستمر آموزش عالی است و باقی خواهد ماند، این وظیفه زمینه گسترده‌ای از فعالیت‌ها از قبیل ارائه دادن آموزش‌های پیشرفته، مهارت آموزی، بازآموزی و تربیت دانشمندان، متخصصان، مدیران، مربیان، مهندسان و تکنسین‌ها و غیره را در بر می‌گیرد. بدیهی است این رویکرد، به رسالت آموزشی دانشگاه ابعاد تازه‌ای می‌بخشد، وقتی از این منظر به کارکرد آموزشی دانشگاه نگریسته شود، آموزش و تربیت نیروی انسانی فرهیخته و متخصص، افزون بر آنکه به توسعه یافتگی جامعه کمک می‌کند، بازده اجتماعی نیز دارد و در خدمت رفاه انسانی و کل جامعهٔ قرار می‌گیرد.

(۳) اشاعه و نشر دانش (خدمات)

این کارکرد به کاربرد، استفاده و بهره‌برداری از فعالیت‌های علمی در سطح اجتماعی و اقتصادی و غیره توجه می‌کند؛ به این معنا که دانشگاه‌ها می‌بایست نتایج یافته‌های علمی را در اختیار جامعه (دستگاه‌های اجرایی، صنعتی، کشاورزی، بازرگانی، فرهنگی و حتی نظامی) قرار دهند. از این رو، تولید کنندگان و کسانی که در بخش خدمات اقتصادی فعالیت دارند به تولیدات علمی پژوهشی دانشگاه‌ها نیازمندند. آنها باید بتوانند در ارتباطی تنگاتنگ با دانشگاه‌ها و با دسترسی یافتن به آخرین دانش روز، پیوسته توانایی نوآوری و به تبع آن توانایی رقابت در بازار را در خود ایجاد و در طول زمان حفظ کنند(اجتهادي،۱۳۷۷: ۵۸-۳۳).

۳-۲-۱- کارکرد دانشگاه از دیدگاه محققان

دانشگاه‌ها در نگاه محققان و اندیشمندان دارای رسالت و کارویژه‌های گوناگونی می‌باشد که خلاصه آن در جدول ۱ ارائه شده است:

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

جدول ۱: رسالت و کارویژه‌های دانشگاه از دیدگاه اندیشمندان

ردیف	نویسنده / سال انتشار	کارویژه‌ها
۱	سلطانی/ ۱۳۸۰	رسالت‌هاي دانشگاه را می‌توان چنین فهرست کرد: آموزش، پژوهش، انتشارات، خدمات مشاوره‌اي و رشد حرفه‌اي
۲	ذوالفقارزاده و سعدآبادی/ ۱۳۹۳	دانشگاه‌ها علاوه بر کارویژه‌هایی چون تولید دانش(پژوهش)، انتقال دانش از نسلی به نسل دیگر (آموزش)، نشر و اشاعه دانش، تربیت نیروی انسانی متخصص؛ دارای کارکردهایی چون کارکرد انسان سازی، کارکرد تأمین استقلال و خودباوری، کارکرد تضمین سعادت جامعه، کارکرد تداوم انقلاب و کارکرد آینده سازی می باشد.
۳	ناظمی اردکانی/ ۱۳۹۴	دو کارکرد اصلی دانشگاه عبارت است از ۱- آموزش شغل و تربیت شاغل و ۲- تولید علم
۴	شفقت و جعفری/ ۱۳۹۹	دانشگاه دارای سه کارکرد اصلی است: ۱. مرکز آموزش و پژوهش؛ ۲. مولد علم و فناوری؛ ۳. کانون پیشرو در جامعه؛ ۴. پرورش دهنده شخصیت اخلاقی و ۵. حافظ انقلاب اسلامی

۴. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است. زیرا از نتایج این تحقیقات می‌توان در تصمیم‌گیری‌ها و سیاستگذاری‌ها و همچنین برنامه‌ریزی‌ها استفاده کرد. از نظر ماهیت کیفی و به لحاظ روش گردآوری اطلاعات، کیفي- اکتشافی است.

در شیوه کیفي- اکتشافی، پژوهشگر علاوه بر تصویرسازی آنچه هست به تشریح و تبیین دلایل چگونه بودن و چرایی وضعیت مسئله و ابعاد آن با جستجو در ادبیات و مباحث نظری تحقیق، تدوین گزاره‌های تحقیق شامل اهداف و سوالات تحقیق، توصیف منظم وضعیت گذشته و فعلی حوزه تحقیق و نتیجه‌گیری آن می‌پردازد. از این رو، در این پژوهش، ابتدا موضوع، اهداف و سوال‌های تحقیق مشخص و سپس ضمن تبیین مفهوم دانشگاه، انقلاب اسلامی و دانشگاه صنعتی تراز انقلاب اسلامی، پیشینه پژوهش و نیز رهنمون‌های دانشگاه در تراز انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خامنه‌ای(مدظله العالی) را استخراج کرده است. سپس ابعاد و مولفه‌های الگوی دانشگاه صنعتی در تراز انقلاب اسلامی مبتنی بر آراء و اندیشه‌های مقام معظم رهبری را شناسایی و تبیین کرد. برای جمع آوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای و مقالات نشریات استفاده شده و برای بیانات مقام معظم رهبری نیز با بهره‌گیری از نرم‌افزار حدیث ولایت و همچنین پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار به نشانی .https://farsi.khamenei ir فیش‌برداری شد. با تحلیل فیش‌ها و دسته‌بندی محتوا و معنای مطلب، محورهای اصلی فرمایشات رهبری در خصوص دانشگاه صنعتی در تراز انقلاب اسلامی شناسایی و کشف شد. آنگاه تعدادی از

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

خبرگان مطلع به مبانی دانشگاه و نیز اصول ارزشی به روش گلوله برفی انتخاب شدند.

در گام اول: ابتدا فهرست اولیه‌ای از عوامل در اختیار آنها قرار گرفت و خواسته شد تا نسبت به تکمیل و اضافه نمودن موارد به فهرست اقدام نمایند. در ادامه موارد تجمیع و پس از بازنگری مجدد در اختیار خبرگان قرار گرفت تا نسبت به تصحیح، حذف، ادغام و نیز دسته‌بندی عوامل موارد لازم را انجام دهند. در نهایت پنج بعد «مبانی ارزشی»؛ «زیرساخت‌ها»؛ «فرآیندها»؛ «نتایج» و «هدف غایی" بر اساس نظر نهایی خبرگان به تایید رسید.

در گام دوم: به منظور بررسی اعتبار(Validity) و پایایی(Reliability)این پژوهش، محتوای تحلیلی آن در اختیار ۸ نفر از خبرگان و اساتید به روش گلوله برفی و کفایت نظری داده‌ها، قرار گرفت و از آنها خواسته شد تا ارتباط هر یک از ابعاد و مولفه‌ها را مشخص نمایند. در طی جلسات خبرگی الگوی لایه‌ای به ترتیب، «مبانی ارزشی»؛ «زیرساخت‌ها»؛ «فرآیندها»؛ «نتایج» و «هدف غایی" همراه با مولفه‌های مرتبط به تایید نهایی رسید.

انجمن علمی توسعه نهادی ایران
پیشرفت و توسعه نهادی
سال پانزدهم، شماره دوم
تابستان ۱۴۰۴

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. رهنمون‌های دانشگاه صنعتی در تراز انقلاب اسلامی

از آنجایی که در طراحی الگوی دانشگاه صنعتی تراز انقلاب اسلامی، نیاز به شناخت دیدگاه مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای(مدظله العالی) است، از این رو، در ابتدا کلیه بیانات معظم‌له در این خصوص به ویژه در دیدار با استادان و دانشجویان از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۳ بررسی و استخراج شد و آنگاه پس از مرور و یکپارچه کردن محتوای هر یک از آنها، رهنمون اصلی الگو مشخص شده است. نمونه‌هایی از نحوه استخراج و تعیین رهنمون اصلی در جدول ۲ نشان داده شده است.

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

جدول ۲: رهنمون‌های دانشگاه در تراز انقلاب اسلامی

رهنمون اصلی	گزیده بیانات	شناسه
توجه به اخلاق و معنویت	دانشگاه سه وظیفه‌ی اصلی دارد...: اوّل، عالِم تربیت کند، دوّم، علم تولید کند، سوّم، به تربیت عالِم و تولید علم جهت بدهد؛ این است. حالا دانشگاه‌های دنیا عالِم تربیت می‌کنند، علم هم تولید می‌کنند امّا در این رکن سوّم لنگند؛ نتیجه چه می‌شود؟ نتیجه این می‌شود که محصول تولید علم و تربیت عالِم، می‌شود ابزار دست قدرت‌های صهیونیستی و قدرت‌های استکباری دنیا. همه‌ی ارکان دانشگاه باید به این سه نقطه توجّه کنند؛ مدیر، استاد، دانشجو، متن درسی، فرایندهای آموزشی، همه باید در خدمت این سه جهت باشند.	بیانات در دیدار رمضانی دانشجویان ۱۴۰۳/۰۱/۱۹
	آمیزش علم و معنویت، علم و ایمان، علم و اخلاق، آن خلأ امروز دنیاست. دانشگاه اسلامی، علم و ایمان، علم و معنویت، علم و اخلاق را باهم همراه میکند. علم را می‌آموزد و جهتگیری علم را از اخلاق و ایمان میگیرد... اگر ایمان با دانش همراه بود، اصلًا استعمار و استعمار نو- که استعمار نو مخلوق دانش بود- به وجود نمی‌آمد. تسلط بر کشورها، تصرف کشورها، تسلط قهرآمیز بر ملتها و بردن ثروت ملتها- که این بلای این دویست سال گذشتهی دنیا و ملتهاست- اینها اصلًا به وجود نمیآمد. علمِ جدا از ایمان، این است و شما در دانشگاه اسلامی، میخواهید این خلأ را پُر و علم را با ایمان آمیخته کنید؛ یعنی دانش را چه در بافت درونی خودش، چه در استنتاجش و چه در جهت‌گیری‌هایی که در آن به کار خواهد رفت، از ایمان سیراب کنید».	بیانات در دیدار اساتید ودانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السّلام) ۱۳۸۴/۱۰/۲۹
پرورش امید به حرکت در جوانان دانشجو	ما باید کارهای زیادی را در سطوح دولتی، در سطوح مسئولانِ بالا انجام دهیم؛ اما آنچه که اساس قضیه است، این است که شما در کلاس‌های درس، چه در آموزش و پرورش، چه در دانشگاه، امید به حرکت را در این جوان و مخاطبِ خودتان پرورش دهید؛ این مثل یک گلوله‌ای خواهد شد و پیش خواهد رفت. اگر یک چنین اتفاقی بیفتد، کشور از وجود او حداکثر استفاده را خواهد کرد. سعی کنیم نشاط ایجاد کنیم، امید ایجاد کنیم. خطراتی بر سر راه جوان‌ها وجود دارد؛ یکی از خطرات، ناامیدی است؛ که باید از القاء ناامیدی بشدت پرهیز کرد».	بیانات در دیدار معلمان و اساتید دانشگاه‌های خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۰
تربیت و پرورش نیروی انسانی متعهد، خلاق و متخصص	« دو عنصر اصلی در تربیت دانشجو هست، که هیچ کدام نبایستی مغفولٌ عنه بماند؛ اگر مغفولٌ عنه ماند، ما ضرر خواهیم کرد: یکی عنصر علم و تحقیق و کارایی علمی و جوشیدن استعدادهای علمی و این قبیل چیزهاست؛ یکی هم عبارت است از روحیه و تدین و حرکت صحیح و سالم سازی معنوی و روحی دانشجو. در دانشگاه‌ها، این دو عنصر بایستی بدون تفکیک از یکدیگر، با قدرت و با ظرفیت کامل کشور، تعقیب بشود».	بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۷۰/۰۹/۲۰
توسعه فرهنگ مجاهدت برای جبهه‌ی حق در دانشگاه	«فرهنگ تلاش و مجاهدت برای جبهه‌ی حق باید در دانشگاه توسعه پیدا کند. از جمله‌ی مطالبی هم که دوستان گفتند، یکی همین است؛ فرهنگ معنویت و اخلاق، یا آنچنان که یکی از آقایان بیان کردند، هنر به معنای آزادگی، به معنای سربلندی، به معنای ارزش؛ این کاملاً درست است. این فرهنگ باید در دانشگاه توسعه پیدا کند. در این مورد، نقش اساتید، نقش بسیار برجسته‌ای است؛ و این همان فرماندهی جنگ نرم است که من مکرر مطرح کردم و گفتم اساتید فرماندهان جنگ نرمند».	بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها ۱۳۹۱/۰۵/۲۲

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

ایفای نقش تربیتی استاد برای دانشجویان	«نقش استاد در محیط‌های آموزشی نقش بسیار برجسته و مهمی است. استاد فقط آموزنده‌ی دانش نیست؛ بلکه منش استاد و روش استاد می‌تواند مربی باشد؛ استاد، تربیت کننده است. تأثیر استاد روی شاگرد، علی‌الظاهر از تأثیر بقیه‌ی عوامل مؤثر در پیشرفت علمی و معنوی و مادی متعلم بیشتر است؛ از بعضی که خیلی بیشتر است. گاهی استاد می‌تواند یک کلاس را، یک مجموعه‌ی دانشجو یا دانش‌آموز را با یک جمله‌ی بجا تبدیل کند به انسان‌های متدین. لازم هم نیست حتماً رشته‌ی علوم دینی یا معارف را تدریس کند؛ نه، شما گاهی یک جا در درس فیزیک، یا در درس ریاضی، یا در هر درس دیگری – علوم انسانی و غیر انسانی - می‌توانید یک کلمه بر زبان‌تان جاری کنید، یا یک استفاده‌ی خوب از یک آیه‌ی قرآن بکنید، یا یک انگشت اشاره به قدرت پروردگار و صنع الهی بکنید که در دل این جوان می‌ماند و او را تبدیل می‌کند به یک انسان مؤمن. استاد این‌جوری است».	بیانات در دیدار اعضای بسیجی هیأت علمی دانشگاه‌ها ۱۳۸۹/۰۴/۰۲
ترویج خودباوری در دانشگاه	«هم دستگاه‌های مدیریتی، هم اساتید، در داخل دانشگاه‌ها خودباوری را ترویج کنید. جوانی که تحت تربیت و تحت آموزش و تعلیم شماست، باید به خود اعتماد داشته باشد....بحثِ این نیست که شخصی به خودش اعتماد دارد، بحثِ این است که ما به خصال ملی خودمان، به امکانات ملی خودمان، به ذخائر فرهنگی خودمان، یک اعتماد به نفس عمومی داشته باشیم که به آن گفتیم اعتماد به نفس ملی – این حالت بایست در یکایک جوان‌های ما بروز پیدا کند؛ یعنی جوان ما وقتی که می‌ایستد اینجا حرف می‌زند، باید اعتماد به نفس ملی خود داشته باشد؛ چون جوان، مظهر امید است».	بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها ۱۳۸۷/۰۷/۰۳
پایبند کردن جوانِ دانشجو به هویت و باور ملی	«تربیت دینی دانشجویان، بایستی یکی از اهداف مجموعه‌ی اساتید دانشگاهی کشور باشد. دانشجو را باید هم متدین و هم دارای باورهای ملی – همان اعتماد به نفس ملی که عرض کردیم – بار آورد. خلاف این را من گاهی از بعضی از دانشگاه‌ها و بعضی از کلاس‌های درس می‌شنوم. استادی می‌آید طوری درباره‌ی کشور حرف می‌زند که دانشجو از اینکه ایرانی است، بیزار می‌شود. این بی‌انصافی است؛ این برخلاف مصلحت این جوان و برخلاف مصلحت این نسل عمل کردن است. باید جوان را به هویت ملی و باورهای ملی خودش پایبند کرد؛ طوری که افتخار کند که ایرانی است و افتخار هم دارد».	بیانات در دیدار اساتید و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها ۱۳۸۵/۰۸/۱۳
تربیت جوان انقلابی	«مسئولین دانشگاه اعمّ از مدیران، مدیران ارشد، مدیران وزارتی تا استاد که داخل کلاس است و با دانشجو روبه‌رو است، وظیفه‌شان این است که در این مجموعه‌ی چالشی دانشگاه، سعی کنند این چالش‌ها را هدایت کنند به سمت آن چیزهایی که به مبانی انقلاب منتهی می‌شود، به هدف‌های انقلاب منتهی می‌شود؛ یعنی جوان را انقلابی بار بیاورند. در جمله‌ای کوتاه: دانشگاه باید انقلابی باشد، دانشجو باید انقلابی باشد، دانشجو باید یک مسلمان مجاهد فی‌سبیل‌الله باشد؛ به این سمت باید هدایت بکنند».	بیانات در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها ۱۳۹۵/۰۳/۲۹
حفظ و تقویت گفتمان علم و پیشرفت علمی در دانشگاه	«نکته‌ای که بر این اساس بنده اصرار دارم در ذهن آقایان و خانم‌ها و اساتید محترم مطرح باشد، این است که «گفتمان علم و پیشرفت علمی» و «گفتمان پیشرفت عمومی کشور» – یعنی انگیزه برای سهیم شدن دانشگاه در پیشرفت کشور – در دانشگاه باید حفظ شود؛ که البته امروز وجود دارد، اما باید حفظ و تقویت شود. هیچ چیزی نباید با این گفتمان در دانشگاه مزاحمت کند».	بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها ۱۳۹۲/۰۵/۱۵

انجمن علمی توسعه نهادی ایران
پیشرفت و توسعه نهادی
۱۸
سال پانزدهم، شماره دوم
تابستان ۱۴۰۴

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

آشنایی با واقعیات کشور و حقایق جهان	«اساتید عزیز دانشگاه، هم با واقعیات و حقایق کشور، و هم با حقایق جهان باید آشنا باشند؛ این یک تلاشی را می‌طلبد. در همه‌ی حوزه‌های علمی، همین جور است. عالِم معلمی که جماعتی از او استفاده می‌کنند، اگر به زمان خود عالم نباشد، دچار مشکلات خواهد شد. « الْعَالِمُ بِزَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ اللَّوَابِسُ»؛ کسی که زمانه را می‌شناسد، یعنی وقتی اوضاع و احوال محیط خود و محیط پیرامونی‌اش و محیط جهان را می‌داند و می‌فهمد جریان‌های گوناگون جهانی کی‌هایند، کجایند، اهداف‌شان چیست، چه جور با هم مواجه می‌شوند، دچار اشتباه نمی‌شود؛ در قضایای گوناگون، قضاوت اشتباه نمی‌کند و دچار اشتباه نمی‌شود».	بیانات در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها ۱۳۹۰/۰۶/۰۲
استفاده از فرهنگ عمیق اسلامی برای تولید علم در زمینه علوم انسانی	«ما در زمینه علوم انسانی احتیاج به تحقیق و نوآوری داریم. مواد و مفاهیم اساسی‌ای هم که بر اساس آن می‌توان حقوق، اقتصاد، سیاست و سایر بخش‌های اساسی علوم انسانی را شکل داد و تولید و فراوری کرد، به معنای حقیقی کلمه در فرهنگ عریق و عمیق اسلامی ما وجود دارد که باید از آن استفاده کنیم. البته در این قسمت، حوزه و استادان مؤمن و معتقد به اسلام می‌توانند با جستجو و تفحّص، نقش ایفا کنند. این‌جا از آن‌جاهایی است که ما باید به تولید علم برسیم».	بیانات در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها ۱۳۸۲/۰۸/۰۸
مدیریت جهادی و انقلابی	«ما جز با کار جهادی و کار انقلابی نخواهیم توانست این کشور را به سامان برسانیم. در همه‌ی بخش‌ها، کمربسته بودنِ مثل یک جهادگر لازم است؛ این اگر بود، کارها راه می‌افتد؛ این اگر بود، بن‌بست‌ها باز می‌شود، شکافته می‌شود؛ [یعنی] کار فراوان، پُرحجم و باکیفیّت و مجاهدانه و انقلابی».	بیانات در دیدار کارگران ۱۳۹۶/۰۲/۱۰
نوآوری علمی و تولید علم	« یکی از وظایف مهم دانشگاه‌ها عبارت است از نواندیشی علمی... آنچه که برای یک محیط علمی و دانشگاهی وظیفه آرمانی محسوب می‌شود، این است که در زمینه مسائل علمی، نواندیش باشد. معنای واقعی تولید علم این است. تولید علم، فقط انتقال علم نیست؛ نوآوری علمی در درجه اوّلِ اهمیت است. .. این نو اندیشی، فقط مخصوص اساتید نیست؛ مخاطب آن، دانشجویان و کلّ محیط علمی هم است».	بیانات در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر ۱۳۷۹/۱۲/۰۹
سوق دادن فعالیت‌های پژوهشی به سمت نیازهای کشور	«باید اصرار بر نوآوری علمی در دانشگاه وجود داشته باشد؛ اصرار بر قرار گرفتن پیشرفت‌های علمی در خدمت نیازهای کشور، که یکی از جهت‌گیری‌ها و معیارهای اساسی این است. بالاخره ظرفیت‌ها محدود است – هم ظرفیت‌های انسانی، هم ظرفیت‌های مالی و مادی – حتماً باید توجه شود که کار علمی ما در جهت نیاز کشور باشد. ما نیازهای گوناگونی داریم که دانشگاه می‌تواند به این نیازها پاسخ دهد، این خلأها را پر کند».	بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها ۱۳۹۲/۰۵/۱۵
آموزش‌های مهارت‌محور	« مهارت‌آموزی... یعنی یافته‌های علمی را در عمل پیاده کردن و تحقّق دادن و این را به دانش‌آموز و جوان و دانشجو یاد دادن؛ که البتّه مرکز اصلی‌اش آموزش و پرورش است، یعنی از دبیرستان باید شروع بشود، از مدرسه باید شروع بشود. اگر روح مهارت‌یابی در جوان زنده شد، یعنی یاد گرفت که یافته‌ی علمی را بتواند تحقّق عملی ببخشد، آن وقت این خیلی برکات در آینده خواهد داشت».	بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان ۱۳۹۸/۰۲/۱۱
تولید علم و فناوری بدیع	«دنبال علمی باشیم که برای کشور لازم و نافع است؛ نه فقط برای حال کشور، بلکه برای ده سال بعد و بیست سال بعد کشور. ممکن است ما در بیست سال بعد، یک نیازی داشته باشیم که از امروز باید تحقیقاتِ آن نیاز شروع بشود. اگر امروز تحقیق نکردیم، اگر امروز خودمان را آماده نکردیم، آن‌وقتی که لازم داریم دست‌مان خالی خواهد بود. باید این نیازسنجی انجام بگیرد و نیازهای امروز هم مورد ملاحظه قرار بگیرد. دانش‌جویی و دانش‌آموزی و فراگیری علم و تعلیم علم، بر مبنای نفع آن و نیاز آن باشد».	بیانات در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری ۱۳۹۴/۰۸/۲۰

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

همکاری‌های علمی و بین‌المللی	«علم چیزی نیست که هر کشوری بگوید من از مردم دیگر بی‌نیازم؛ نه. علم داد و ستدی است. اگر درهای علم مدّتی در یک کشور بسته شد و از دیگران استفاده‌ای نکرد، آنچه هم که در درون خودش از استعداد هست، از بین خواهد رفت؛ یعنی سرکوب خواهد شد. علم از جمله مقولاتی است که با تبادل و داد و ستد رشد پیدا می‌کند. بنابراین، اگر می‌گویم بی‌نیاز شویم، مقصودم این نیست که دیگر با هیچ کسی داد و ستد علمی نداشته باشیم؛ نه. انسان در اوج علم هم باید بدهد و بستاند».	بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی ۱۳۷۸/۰۷/۱۹
	«رابطهی بین کشورها در زمینهی علم باید رابطهی صادرات و واردات باشد؛ یعنی در آن تعادل و توازن وجود داشته باشد. همچنانی که در باب مسائل اقتصادی و بازرگانی، اگر کشوری وارداتش بیشتر از صادراتش شد، ترازش منفی میشود و احساس غبن میکند، در زمینهی علم هم باید همینجور باشد. علم را وارد کنید، عیبی ندارد؛ اما حد اقل به همان اندازه که وارد میکنید- یا بیشتر- صادر کنید. باید جریان دوطرفه باشد... مواظب باشید تراز بازرگانی شما در اینجا هم منفی نباشد».	بیانات در دیدار استادان و دانشجویان کردستان ۱۳۸۸/۰۲/۲۷
فراهم آوردن امکانات	«باید مسئولان کار علمی در کشور، زمینه‌ها را فراهم بکنند و همه کمک کنند. راه‌ها را برای جوانان ممتاز و برتر باز کنند؛ هم در علوم ریاضی، هم در علوم طبیعی، هم در علوم انسانی، هم به‌خصوص در مسئله ادب و ادبیات فارسی، هم در مسائل علوم دینی، هم در فلسفه و در مسائل فکری. در همه این رشته‌ها ما احتیاج داریم که کسانی با این استعدادهای درخشان ان‌شاءالله میدان جلویشان باز باشد و بتوانند پیشرفت کنند».	بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی ۱۳۷۸/۰۷/۱۹
توجه جدی به نوآوری و دست یافتن به قلمروهای جدید علمی و فناورانه	« امروز حرکت کشور در جهت به دست آوردن دانش و فناوری در بسیاری از رشته‌ها، بخصوص در رشته‌های بسیار نو و برترِ کشور مشهود است. در بخش‌های گوناگون؛ در بخش زیست‌فناوری، در بخش هوافضا، در بخش نانوفناوری، در بخش سلول‌های بنیادی، در تولید رادیوداروهای بسیار مهم، در تولید داروهای ضد سرطان، در تولید موتور توربین‌های بادی که وابستگی انرژی کشور را از نفت تا حدود زیادی از بین می‌برد، در تولید ابررایانه‌ها که برای کشور بسیار مهم است، در فناوری انرژی‌های نو – که همه‌ی اینها از دانش‌های سطح بالای دنیا هستند – خوشبختانه انسان مشاهده می‌کند که دانشمندان ما و جوانان ما به نحو فزاینده و شتابنده مشغول پیشروی هستند».	بیانات در حرم مطهر رضوی در آغاز سال ۹۰ ۱۳۹۰/۰۱/۰۱

۵-۲. تعیین و تحلیل محورها و مولفه‌های الگو

از مجموع مطالب بیان شده در مباحث نظری پژوهش حاضر و تحلیل آراء و اندیشه‌های مقام معظم رهبری در جدول ۲، الگوی دانشگاه صنعتی در تراز انقلاب اسلامی را می‌توان در پنج بعد و ۱۴ مولفه دسته‌بندی کرد. در جدول ۳ ابعاد و مولفه‌های الگوی دانشگاه صنعتی در تراز انقلاب اسلامی قابل مشاهده است.

جدول ۳: ابعاد و مولفه‌های الگوی دانشگاه صنعتی در تراز انقلاب اسلامی

ردیف	محورها	مولفه
۱	مبانی ارزشی	ارزش‌های اسلامی
		ارزش‌های فرهنگی
		ارزش‌های تربیتی

انجمن علمی توسعه نهادی ایران
پیشرفت و توسعه نهادی
سال پانزدهم، شماره دوم
تابستان ۱۴۰۴

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

۲	زیرساخت‌ها	دانشجویان و نخبگان
		اساتید متعهد و متخصص
		مدیریت جهادی و تحول‌گرا و انقلابی
		منابع و زیرساخت و تجهیزات
۳	فرآیندها	آموزش‌های بومی و مهارت‌محور
		همکاری‌های علمی و بین‌المللی و شبکه سازی
		پژوهش مبتنی بر نیاز و توسعه قابلیت
۴	نتایج	دانش آموختگان توانمند تراز انقلاب
		کسب و توسعه فناوری‌های بومی و بدیع و نوظهور اقتدارآفرین و شالوده شکن
		خلق، توسعه و ترویج دانش بومی و قدرت‌آفرین
۵	هدف غایی	توانمندسازی امت اسلامی در حوزه علم و فناوری

۵-۲-۱. بعد اول: مبانی ارزشی

مبانی ارزشی دارای سه مولفه با نام ارزش‌های اسلامی، ارزش‌های فرهنگی و ارزش‌های تربیتی است. بی تردید پویایی معنوی و سیاسی یک جامعه به حضور بالنده ارزش های دینی و ملّی پذیرفته شده در آن جامعه و میزان پایبندی افراد جامعه به آنها بستگی دارد. زیرا بهترین راه سالم سازی و افزایش آمادگی جامعه بطور کلی، و دانشگاه بطور خاص در برابر توطئه ها و نفوذ دشمن، تلاش برای حفظ، درونی سازی و گسترش ارزش‌ها است. برخی از ویژگی‌های ارزش‌های اسلامی، فرهنگی و تربیتی بشرح زیر است:

حاکمیت مبانی، ارزش‌ها، اخلاق و موازین اسلامی؛

اهتمام به نظام تعلیم و تربیت اسلامی و اصل پرورش در کنار آموزش و پژوهش؛

ارتقاء سلامت روحی و معنوی دانش پژوهان و آگاهی‌ها و نشاط سیاسی آنان؛

تربیت اساتید و دانشجویان مؤمن به اسلام، برخوردار از مکارم اخلاقی، عامل به احکام اسلامی، متعهد به انقلاب اسلامی و علاقمند به اعتلای کشور؛

حفظ موازین اسلامی و ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی در استفاده از علم و فناوری؛

هدایت فعالیت های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی در راستای تقویت اقتدار ملی و انسجام اسلامی.

۵-۲-۲. بعد دوم: زیرساخت‌ها

زیرساخت‌ها شامل چهار مولفه دانشجویان و نخبگان؛ اساتید متعهد و متخصص؛ مدیریت جهادی،

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

تحول‌گرا و انقلابی؛ منابع و زیرساخت و تجهیزات می باشد. اقدامات تحقق‌بخش هریک از مولفه‌های ذکرشده بشرح زیر است:

الف) دانشجویان و نخبگان

جذب، تربیت و نگهداشت سرمایه‌های انسانی متخصص، نخبه و متعهد؛

پرورش و تربیت دانشجویان انقلابی؛

ارائه آموزش‌های پیشرفته و نوین به منظور دانش آموختگان توانمند؛

گسترش حمایت‌هاي هدفمند مادي و معنوي از نخبگان و نوآوران علمي و فناوري و فعاليت‌هاي خلاقانه و نوآورانه؛

ب) اساتید متعهد و متخصص

۱. جذب اساتید متعهد و متخصص؛

۲. پرورش و توسعه فرهنگی اساتید؛

۳. تربیت و پرورش اساتید مورد نیاز از طریق جذب دانشجویان نخبه و برتر کشور؛

۴. بکارگیری اساتید شاخص جهانی در دانشگاه؛

۵. ارتقاء منزلت و بهبود معیشت استادان، محققان و دانش‌پژوهان و اشتغال دانش آموختگان.

ج) مدیریت جهادی و تحول‌گرا و انقلابی

۱. اهتمام به تخصص گرایی توأم با تعهد در پست های مدیریت؛

۲. شایسته گزینی؛

۳. جوان گرایی و نخبه گرایی؛

۴. توجه به اجرای اقتصاد مقاومتی در نظام مدیریتی؛

۵. توسعه فرهنگ مدیریت تحول گرا و انقلابی.

د) منابع و زیرساخت و تجهیزات

۱. گسترش زیرساخت‌های سخت‌افزاری(فضای فیزیکی، کتابخانه، کار مناسب، مراکز رایانه ای و...)؛

۲. گسترش زیرساخت‌های نرم افزاری(تسهیل در تعاملات استاد با استاد، دانشجو با دانشجو و گسترش فعالیت های مجازی)؛

۳. گسترش زیرساخت‌های آزمایشگاهی(آموزشی و پژوهشی، استاندارد و مرجع)؛

۴. استفاده از تجهیزات مدرن برای ارتقاء سطح آموزش، یادگیری و فعالیت های تحقیقاتی و اداری؛

انجمن علمی توسعه نهادی ایران
پیشرفت و توسعه نهادی
سال پانزدهم، شماره دوم
تابستان ۱۴۰۴

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

۵. بهره وری منابع؛

۶. مولدسازی ظرفیت و منابع.

۵-۲-۳. بعد سوم: فرآیندها

فرایندها(یعنی اقدامات و فعالیت‌ها) شامل سه مولفه: آموزش‌های بومی و مهارت محور؛ پژوهش مبتنی بر نیاز و توسعه قابلیت؛ تعاملات علمی و فناورانه ملی و بین‌المللی است. اقدامات تحقق‌بخش هریک از ابعاد ذکرشده بشرح زیر است:

الف) آموزش‌های بومی و مهارت‌محور

آموزش های مبتنی بر نیاز؛

آموزش های مهارت محور؛

آموزش های بومی؛

ایجاد و گسترش دوره‌های آموزشی توانمندساز؛

تعریف دوره های مشترک دانشگاهی در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری؛

بازنگري متون، محتوا و برنامه‌هاي آموزشي و درسي دانشگاهي متناسب با آخرين دستاوردهاي دانش بشری.

ب) همکاری های علمی و بین المللی و شبکه سازی

ایجاد شبکه نخبگان امت اسلامی؛

دیپلماسی علمی و فناوری؛

توسعه همکاری و توانمندسازی علمی و فناورانه جبهه مقاومت؛

گسترش ارتباط با مراکز جهاني توليد علم؛

فراهم کردن امکان شرکت در سمینارها، کنفرانس‌ها، و گردهمایی‌های علمي اعضای هیات علمي در داخل و خارج از کشور؛

تبادل نظام مند استاد و دانشجو با دانشگاه های معتبرملی و بین المللی به ویژه کشورهای جهان اسلام؛

گسترش شبکه همکاران علمی و فناوری از گروه‌های محور مقاومت؛

حمایت از شرکت هاي دانش‌بنیان به منظور توسعه و انتشار فناوري.

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

ج) پژوهش مبتنی بر نیاز و توسعه قابلیت

جلوگیری از غافلگیری علمی و فناورانه و تهدیدزدایی فناوری های آینده؛

تحقیقات اثربخش؛

تحقیقات بومی و مبتنی بر نیاز و توسعه قابلیت؛

توسعه کرسی نظریه پردازی؛

توجه به کیفیت در تحقیقات و توسعه فناوری ها.

۵-۲-۴. بعد چهارم: نتایج

نتایج(یعنی خروجی و تولیدات) شامل سه مولفه: دانش آموختگان توانمند تراز انقلاب؛ فناوری‌های بومی، بدیع و نوظهور اقتدارآفرین و شالوده شکن؛ خلق، توسعه و ترویج دانش بومی و قدرت آفرین است. اقدامات تحقق بخش هریک از ابعاد ذکرشده بشرح زیر است:

الف) دانش آموختگان توانمند تراز انقلاب

دانش آموختگان مؤمن، انقلابی و وفادار به آرمان‌های انقلاب اسلامی؛

دانش آموختگان کارآفرین، خلاق، برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری؛

سرآمد در زمینه تولید و انتشار کتب مرجع جهانی و مقالات معتبر علمی به زبان های فارسی و دیگر زبان های معتبر خارجی.

پیشگام و پیش رو، در زمینه کشف و معرفی علوم، دانش و فناوری های بدیع، نوظهور و انقلابی؛

بهره مند از استادان و مجریان پژوهش‌های علمی در کلاس جهانی و عالی‌ترین سطوح از استانداردهای تحقیقاتی دنیا؛

ب) کسب و توسعه فناوری‌های بومی و بدیع و نوظهور اقتدارآفرین و شالوده شکن

کاهش زمان اکتساب فناوری و سامانه های دفاعی؛

افزایش دقت و کیفیت سامانه های دفاعی؛

کاهش هزینه اکتساب فناوری و سامانه های دفاعی؛

توسعه فناوری های شالوده شکن و اقتدارآفرین.

ج) خلق، توسعه و ترویج دانش بومی و قدرت‌آفرین

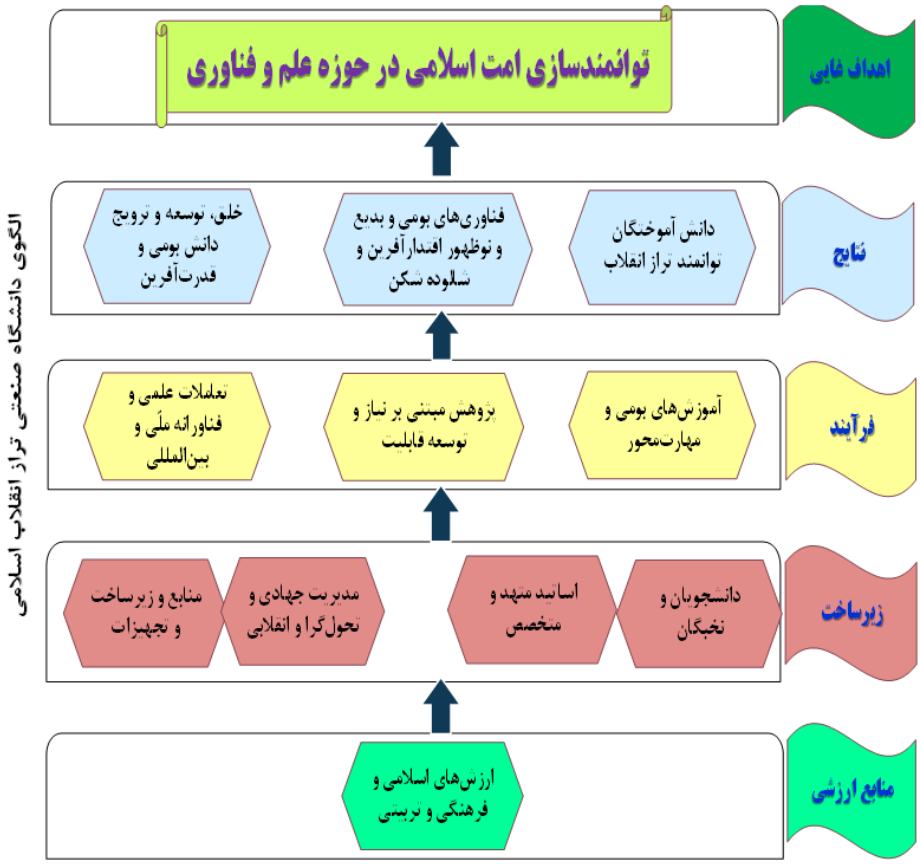
سرآمدی در توسعه علوم و دانش دفاعی.

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

۵-۲-۵. بعد پنجم: هدف غایی

هدف غایی، این الگو مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری دستیابی به یک دانشگاهِ معیار، الگو و پیشرو در حوزه علمی و فناورانه برای امت اسلامی تا قادر به تولید و توسعه فناوری‌های نوآورانه پیشرفته راهبردی و قدرت آفرین باشند. هدف غایی عبارت است از: توانمندسازی امت اسلامی در حوزه علم و فناوری

با توجه به مطالب ارائه‌شده، الگوی مفهومی دانشگاه صنعتی تراز انقلاب اسلامی در شکل زیر ترسیم‌شده است.

شکل۲: الگوی مفهومی دانشگاه صنعتی تراز انقلاب اسلامی

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

جایگاه دانشگاه در پیکره‌ی کشور، موجب آن بوده و هست که قدرت‌های جهانی، این نهاد را هدف اصلی تحرکات خویش قرار دهند و به شیوه‌های گوناگون، برای تغییر و دگرسازی این کانون تلاش ورزند. مستکبران با توجه به جایگاه مؤثر و نیز بافت ویژه‌ی دانشگاه و دانشجو به تلاش متمرکزی دست یازیده‌اند. بنابراین، از آنجایی که آینده کشور به طور مستقیم و یا غیر مستقیم به خروجی‌های موسسات آموزش عالی کشور وابسته است، از این رو، ضرورت دارد متولیان امور با نگاهی انقلابی و هوشمندانه به این موسسات، مراقب باشند تا مبادا این دستگاه عظیم تحول‌آفرین در مسیر غیرآرمان‌های اسلامی–ایرانی قرار گیرد.

در این پژوهش تلاش شد به شکل نظام‌مند با بررسی و کنکاش در آراء و اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی امام خامنه‌ای(مدظله العالی)، مباحث دانشگاه صنعتی تراز انقلاب اسلامی در قالب الگوی مفهومی ارائه شود.

الگوی مذکور دارای پنج بعد «مبانی ارزشی»؛ «زیرساخت‌ها»؛ «فرآیندها»؛ «نتایج» و «هدف غایی» است که هریک از ابعاد مذکور شامل تعدادی مولفه و مفاهیم راهگشا و موثر، ملهم از اندیشه حکیمانه مقام معظم رهبری است که می‌تواند کمک مؤثری برای مسئولان حوزه علم و فناوری و استادان دانشگاه و همچنین چراغ راهنمایي براي تدوين و سیاست‌گذاری در حوزه آموزش عالی کشور در شرایط کنوني و آینده باشد.

بررسی بعمل آمده در ادبیات تحقیق نشان داده شده که دانشگاه تراز انقلاب اسلامی دانشگاهی است که به امر تربیت و آموزش، پژوهش و تعاملات علمی اهتمام لازم را داشته باشد. نتایج پژوهش حاضر نشان داده است که دانشگاه صنعتی تراز انقلاب اسلامی، نه تنها این مقوله‌ها را مورد تاکید قرار داده، بلکه مولفه‌های استحکام بخش دیگری شامل مبانی ارزشی، منابع و فضا و محیط و الگوسازی را نیز مورد اهتمام قرار داده است. همچنین این پژوهش، شواهد و خط مشی‌های روشنی را برای هدفگذاری و برنامه ریزی مسئولان موسسات آموزشی و پژوهشی و مدیران دانشگاه ها ارائه کرده است.

به منظور دستیابی به دانشگاه صنعتی تراز انقلاب اسلامی راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. تعمیق و گسترش باورهای دینی از قبیل افزایش ایمان و تقوای الهی، اعتماد به خدا و اعتقاد به آخرت، پایبندی به آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی، برنامه‌ها و اردوهای فرهنگی؛

۲. تدوین و اجرای مداوم برنامه‌های معرفتی و اعتقادی و انقلابی؛

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

۳. تقویت نهادها و تشکل‌هایی مانند بسیج، هیئت‌های مذهبی، تشکل‌های اسلامی، کانون‌های قرآنی، فرهنگی و هنری و انجمن‌های علمی و پژوهشی و فرهنگی؛

۴. جهت دار نمودن فعالیت‌های پژوهشی در راستای رفع نیازهای علمی و فناورانه کشور؛

۵. توجه به پیشرفت و توسعه فعالیت‌های پژوهشی با هدف حرکت از جایگاه توزیع علم به جایگاه تولید علم؛

۶. توجه جدی به امر آموزش و پرورش دانشجویان به منظور تربیت دانش آموختگانی متعهد، خلاق و کارآفرین؛

۷. برگزاری و حضور فعال در مجامع علمی، آموزشی و فرهنگی خارجی(دیپلماسی علمی) به عنوان نهادی الهام بخش برای جوامع اسلامی و مستقل.

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

فهرست منابع

آرش، فیروز(۱۴۰۰)، «دانشگاه کجاست؛ از ما چه می‌خواهند؟ پایگاه اطلاع رسانی دانشگاه رازی ۱۶ اسفندماه ۱۴۰۲

آرنت، هانا(۱۳۷۷)، انقلاب، ترجمه عزت‌الله فولادوند، تهران، خوارزمی

آشوری، داریوش(۱۳۸۶)، دانشنامه سیاسی، تهران، مروارید، چاپ چهاردهم

اجتهادي، مصطفي(۱۳۷۷)، تحليلي بر توانمندي ها و كاستي هاي نظام آموزش عالي در جمهوري اسلامي ايران، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، دوره ۶، شماره ۱۷: ۹۵-۸۵

امینی، محمد(۱۴۰۱)، دانشگاه ایرانی؛ از مهجوریت مفهوم تربیت تا ناکارآمدی در تحقق انتظارات فردی و اجتماعی، پژوهش نامه مبانی تعلیم و تربیت، دوره ۱۲، شماره ۱، شماره پیاپی ۲۳: ۵۶-۷۶

جمعی از نویسندگان(۱۳۸۴)، انقلاب اسلامی ایران، قم، معارف

حاجی پور، بهمن و بهادران شیروان، مصطفی (۱۳۹۱)، شایستگی های محوری دانشگاه مطلوب با تاکید بر اندیشه های مقام معظم رهبری، نشریه مدیریت در دانشگاه اسلامی، دوره۱، شماره پیاپی ۲: ۲۶-۳

خسروی، محسن و همکاران(۱۴۰۲)، الگوی راهبردی مدیریت آموزش عالی با تاکید بر مفهوم حکمرانی، نشریه مطالعات مدیریت راهبردی، دوره ۱۴، شماره ۵۳: ۱۴۳-۱۲۵

ذوالفقارزاده، محمد مهدی و سعدآبادی، علی اصغر(۱۳۹۳)، بازتعریف کارکردهای اصلی دانشگاه در جامعه بر اساس آرمان‌های اسلامی در اندیشه امام خمینی(ره)، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال هفدهم، شماره ۶۵: ۳۱-۵

روشن، احمدرضا(۱۴۰۲)، چرا دانشگاه مهم است، مجله ویستا، به تاریخ ۱۴۰۲/۱۲/۱۵

سند دانشگاه اسلامی، شوراي عالي انقلاب فرهنگي(مصوب جلسه ۷۳۵ مورخ ۱۳۹۲/۴/۲۵)

سلطانی، ایرج(۱۳۸۰)، نقش برنامه‌ریزي مديران دانشگاهی در تحقق رسالت‌ها و خود ارتقایی دانشگاه، فصلنامه رهیافت، شماره ۲۴: ۵۸ -۴۸

شفقت، ابوطالب و جعفری، سیداصغر (۱۳۹۹)، دانشگاه و آیین خدمتگزاری با نگرش بر منابع اسلامی، تهران، دانشگاه مالک اشتر

شفیعی، احمد(۱۳۸۵)، انقلاب اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، نشریه حصون، شماره ۷: ۳۲-۷

صدیقی، کلیم(۱۳۷۹)، نهضتهای اسلامی و انقلاب اسلامی ایران، ترجمه سیدهادی خسروشاهی، تهران، اطلاعات

کشتکار، مهران و نوروزی، خلیل(۱۳۹۵)، الگوی مفهومی دانشگاه اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)، نشریه مطالعات راهبردی بسیج، دوره ۱۹، شماره ۷۳: ۲۷-۵

گندمی، امید و سواری، سعید(۱۴۰۳)، مولفه های مدیر تراز آینده انقلاب اسلامی بر اساس سیره مدیریتی شهید رئیسی در منظومه بیانات مقام معظم رهبری، فصلنامه آینده پژوهی انقلاب اسلامی، دوره ۵، شماره ۳ ، شماره پیاپی ۱۸: ۳۷-۱۱

همتیان مهدی زاده ، جمال و همکاران(۱۳۹۹)، سناریونگاری آینده دانشگاه مطلوب درافق ۱۴۰۴، فصلنامه آینده پژوهی انقلاب اسلامی، دوره ۱، شماره ۲: ۶۹-۳۵

مطهری، مرتضی(۱۳۸۷)، آینده انقلاب اسلامی، تهران، انتشارات صدرا

منصوری، رضا(۱۳۸۰)، دانشگاه و تعریف آن، رهیافت، شماره ۲۴، صص ۲۹-۱۶

انجمن علمی توسعه نهادی ایران

پیشرفت و توسعه نهادی

۷۲

سال پانزدهم، شماره دوم

تابستان ۱۴۰۴

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]

ناظمی اردکانی، مهدی (۱۳۹۴)، الگوی تحول همه جانبه دانشگاه، تهران، آثار فکر
نجاران طوسی، حامد و دیگران(۱۳۹۶)، الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، نشریه مدیریت اسلامی، دوره ۲۵، شماره ۳: ۵۲-۲۱

DOI.01.02.03

به این مقاله این‌گونه ارجاع دهید:

جعفری، سیداصغر (۱۴۰۴)، «طراحی الگوی دانشگاه صنعتی تراز انقلاب اسلامی مبتنی بر دیدگاه امام خامنه‌ای(مدظله العالی)» فصلنامه پیشرفت و توسعه نهادی، س۱، ش۲، تابستان ۱۴۰۴، صص ۷۳-۴۹.

[Downloaded from www.qipd.ir on 2026-11-18]